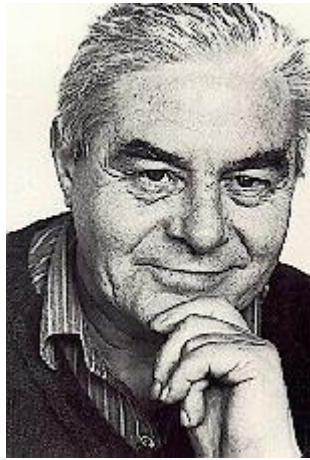

Rebellie rondom Lucebert

Docentenhandleiding

Inhoud

Rebellie rondom Lucebert	1
Inhoud.....	2
Inleiding	3
Les 1 Inleiding en kennismaking met Lucebert	3
Opdracht 1. Voorkennis	5
Opdracht 2. Woordenschat: tips voor het leren en onderwijzen.....	5
Opdracht 3. Analyse	6
Opdracht 3. Analyse en Opdracht 4. Interpretatie	6
Les 2 Kennismaking met de naoorlogse literatuurgeschiedenis en de poëzie van Lucebert.....	7
Opdracht 6. Poëzie	7
Opdracht 7. De Vijftigers.....	7
Les 3 en 4 Aan de slag met je eigen creativiteit.....	7
Opdracht 9. Een creatieve keuze	7
Les 5 en 6 Presentatie en portfoliogesprek.....	7
Opdracht 11. Presentatie.....	7
Opdracht 13. Portfoliogesprek	8
Bijlage: Werkbladen portfolio.....	9

Verantwoording

© Platform Taalgericht Vakonderwijs, Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede, 2008

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs: Mechtelien van Barneveld (Sg Belcampo, Groningen), Josje Hamel (APS, Utrecht), Carla van Boxtel (ILO, Amsterdam), Lucia Fiori (CPS, Amersfoort),

In opdracht: Ministerie van OCW

Inleiding

Deze lesbrief voor 4 havo of 4 atheneum is ontwikkeld binnen het Platform Taalgericht Vakonderwijs om te laten zien hoe aandacht voor vakinhoud en taalontwikkeling in vaklessen stimulerend kan werken voor de kwaliteit van het onderwijs en de resultaten ervan. Het is een resultaat van de samenwerking tussen docenten, vakexperts van lerarenopleidingen en deelnemers aan het Platform. Er zijn voor verschillende leergebieden van het voortgezet onderwijs lesbrieven ontwikkeld voor de onderbouw, de bovenbouw vmbo en de tweede fase. Dit is een ervan. Zie het 'Handboek taalgericht vakonderwijs'¹ voor achtergronden van taalgericht vakonderwijs en www.taalgerichtvakonderwijs.nl.

Les 1 | Inleiding en kennismaking met Lucebert

- Leidt de lessenreeks in door kort Lucebert te introduceren (Vijftiger, rebelle, schilder als ook dichter) en het belang uiteen te zetten (*Waarom deze lessenreeks?*).
- Geef een schets van de opbouw van de reeks en de daarbij horende opdrachten (*Wat ga je doen?* en *Overzicht lessen en opdrachten*).
- Besteedt daarbij extra aandacht aan de keuze-opdrachten.
- Bepaal, afhankelijk van de tijd, hoeveel keuze-opdrachten de leerlingen maken.
- Licht verder toe waar ze zich in bekwamen (*Waar word je beter in?*).
- Sluit af met een toelichting op de beoordeling en de rol van het portfolio hierin (*Portfolio en Beoordeling*).

Waarom deze lessenreeks?

Lucebert was een rebelse figuur die de zaken in de Nederlandse culturele wereld flink op z'n kop heeft gezet. Hij laat je zien hoe je taal op verschillende bijzondere manieren kan gebruiken. Over de vraag of zijn schilderijen mooi zijn of niet, valt breeduit te discussiëren. In deze lessenreeks daagt 'Lucebert' je uit om kritisch te kijken naar beelden en naar taal en zelf creatief te worden.

Wat ga je doen?

In deze lessenserie ga je kennismaken met het beeldend werk en de poëzie van Lucebert.

Daarna mag je kiezen uit een aantal creatieve opdrachten. Over wat je hebt gedaan en geleerd voer je aan het eind van de lessenserie een portfoliogesprek voor je kunst- en/of literaturoffice.

¹ Hajer, M., en T. Meestringa (2005). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho

Overzicht lessen en opdrachten

Les	Omschrijving	Opdracht(en)
1	Inleiding en kennismaking met Lucebert en zijn beeldende kunst	1 - voorkennis 2 - woordenschat 3 - analyse 4 - interpretatie 5 - portfolio
2	Kennismaking met de naoorlogse literatuurgeschiedenis en de poëzie van Lucebert	6 - poëzie 7 - de Vijftigers 8 - portfolio
3 en 4	Aan de slag met je eigen creativiteit	9a, 9b, 9c - een creatieve keuze 10 - portfolio
5 en 6	Presentatie en portfoliogesprek	11 - presentatie 12 - reflectie 13 - portfoliogesprek

Waar word je beter in? - leerdoelen

In dit onderdeel wordt uiteengezet wat de leerlingen aan het einde moeten kunnen en weten.

- De leerlingen verwerven kennis over een belangrijke periode uit de naoorlogse literatuurgeschiedenis en specifiek een belangrijke schilder/dichter uit deze periode.
- Ze verdiepen zich in het lezen van poëzie en verwerken hun indrukken in een creatieve opdracht.
- Ze maken kennis met andere kunstdisciplines, zoals beeldend, toneel en creatief schrijven en ervaren de samenhang tussen de verschillende kunstdisciplines.
- Ze reflecteren tijdens het proces voortdurend op hun eigen ervaringen en leerproces.
- Ze leggen een portfolio aan en sluiten de lessenreeks af met een presentatie en een portfoliogesprek.

De leerlingen moeten tijdens het werken aan hun portfolio gebruik kunnen maken van:

- het computerlokaal
- de mediatheek
- beeldende middelen
- de leerlingenhandleiding van deze lessenserie.

Portfolio

Een portfolio is een map, waarmee de leerling laat zien wat hij kan. Hij is van de leerling. De leerling legt daarin zijn leerproces vast. Het portfolio wordt gebruikt bij de beoordeling.

- Bespreek met de leerlingen de opzet en organisatie van het portfolio.
- Bespreek eventueel contactmomenten waarop de leerlingen het portfolio met u bespreken.
- Laat de leerlingen een planning maken waarin ze vastleggen wanneer ze welk onderdeel van de lessenserie afhebben.

Beoordeling

In de beoordeling worden drie onderdelen meegenomen.

- het complete portfolio
- een keuze-opdrachtproduct en een presentatie van dit product
- het portfoliogesprek.

Opdracht 1. Voorkennis

Biedt de leerlingen enkele minuten de tijd te bepalen wat ze al weten over de verschillende woorden/begrippen. Daag ook uit om de kolom 'benieuwd' in te vullen.

Opdracht 2. Woordenschat: tips voor het leren en onderwijzen

De volgende woorden staan centraal in dit project/deze lessenserie:

1. Lucebert
2. Cobra
3. Intuïtie
4. Associatie
5. Compositie
6. Vijftigers
7. Dubbeltalent
8. Ruimte van het volledige leven
9. Vrede is eten met muziek
10. Primaire kleuren
11. Vervormingen
12. Rebelsheid

Om woorden te leren en te laten bekijken, is het van belang vier fasen te doorlopen, namelijk voorbereiden, semantiseren, consolideren en controleren.

Vorbewerken

Leerlingen hebben dit al onder andere zelf gedaan bij opdracht 1.

Semantiseren

De woorden gaan de leerlingen zelf opzoeken en omschrijven. De leerlingen semantiseren de woorden dus zelf. In het onderwijsleergesprek over de gedichten van de Vijftigers komen de woorden en begrippen aan de orde en zorgt de docent voor verduidelijking en samenhang.

Tip: Vraag bij een nieuw begrip bij voorkeur niet: wie weet wat...betekent. De leerlingen die het niet weten, voelen zich ontmoedigd!

Tip: Leerlingen zeggen vaak dat de gedichten en schilderijen van Cobra hen niet aanspreken. 'Dat kan mijn kleine broertje ook!' 'Waarom zeggen ze niet gewoon wat ze bedoelen, waarom moeten wij er iets achter zoeken?' Wees hierop voorbereid en laat ze de discussie voeren. Moet kunst schoonheid bieden die makkelijk te begrijpen is? Kan je kleine broertje echt zo schilderen als Lucebert? Wat is het verschil? Wat is de overeenkomst? Dat zijn vragen die u als docent kunt inbrengen.

Tip: Sluit aan bij de leefwereld van de adolescent door verband te leggen met de rebelse en kritische houding van Lucebert zelf.

Consolideren

Consolideren betekent inprenten in het geheugen. Dit gebeurt door de leerlingen na elke les te laten reflecteren op de begrippen. Wat hebben ze erbij geleerd, wat hebben ze nog meer ontdekt? Zie o.a. de opdrachten 5, 8 en 10 – portfolio, als ook opdracht 12 - reflectie. Het is aan de docent om hier in meer of mindere mate op terug te komen, na te vragen etcetera.

Controleren

Controleer herhaaldelijk of de juiste betekenis is opgeslagen in het geheugen. Dit kan op verschillende manieren, zoals:

- Leerlingen vullen het reflectieformat voor hun portfolio in
- Ze krijgen de opdracht om de woorden te gebruiken in het portfoliogesprek tijdens les 6.

Opdracht 3. Analyse

De werkvorm Denken-Delen-Uitwisselen is vooral geschikt voor opdrachten waarvoor meerdere antwoorden goed zijn of waarvoor de antwoorden elkaar aanvullen. Zo kan deze werkvorm goed gebruikt worden om voorkennis te activeren. Essentieel is dat leerlingen tijd krijgen om eerst zelf na te denken over de gestelde vraag. Voor eenvoudige denkvragen is tenminste 10 seconden denktijd nodig. Het formuleren van afgewogen antwoorden vraagt al snel enkele minuten.

Stap 1

De docent stelt een vraag en verzoekt de leerlingen eerst in stilte na te denken over het antwoord. Geef aan hoe lang de leerlingen na mogen denken. Dit is de stap **denken**.

Stap 2

Op een teken van de docent gaan de leerlingen in twee- tot viertallen hun antwoorden bespreken. Laat de leerlingen erop toezien dat iedereen aan bod komt binnen de beschikbare tijd. Dit is de stap **delen**.

Stap 3

Vraag een aantal leerlingen in de klas naar hun antwoorden. Vraag ook leerlingen om te reageren op de antwoorden van anderen. Dit is de stap **uitwisselen**.

Opdracht 3. Analyse en Opdracht 4. Interpretatie

In deze les staan de leerlingen stil bij het beeldend werk van Lucebert. Ze leren kijken naar en reflecteren op zijn schilderijen. Leerlingen kunnen naast de kijkopdrachten door de docent geïnformeerd worden over de Cobra-beweging, Lucebert als 'Keizer der Vijftigers' en het naoorlogse klimaat in maatschappij en kunst. Waarschijnlijk kunt u naar de bij u op school gebruikte literatuurmethode verwijzen.

Via onderstaande link kunt u veel leuke en interessante informatie vinden, als u bij de zoekmachine van Andere tijden invult: Lucebert keizer der Vijftigers.

<http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/>

U kunt de literatuurgeschiedeniscomponent naar believen uitbreiden of minimaliseren.

Het mooiste wat kan gebeuren na zo'n introductieles is dat de leerlingen bereid zijn/raken om verbinding met het onderwerp op te bouwen.

Les 2 | Kennismaking met de naoorlogse literatuurgeschiedenis en de poëzie van Lucebert

Opdracht 6. Poëzie

Dit is geen lessenserie waarin het poëtisch apparaat aangeleerd wordt. Ervaring opdoen met poëzie lezen en schrijven staat centraal en die ervaring wordt vormgegeven worden in een creatief product.

Het is wel van belang dat u de leerlingen helpt met vooral het eerste en het vierde gedicht. Dat kan door het stellen van open vragen en het doorvragen op antwoorden die erg globaal of kreterig zijn.

Verder kunt u natuurlijk wel iets van het poëtisch apparaat kwijt bij 'Sonnet'.

Opdracht 7. De Vijftigers

Leerlingen kunnen proberen om enkele belangrijke kenmerken van de poëzie van de Vijftigers onder woorden te brengen.

Les 3 en 4 | Aan de slag met je eigen creativiteit

Opdracht 9. Een creatieve keuze

In deze lessen werken leerlingen aan een creatieve opdracht. Afhankelijk van de tijd kiest de docent er voor 1 of 2 opdrachten te laten maken. Er staan expres geen verwerkingsopdrachten als 'poster maken' of 'collage maken' bij. Leerlingen die beeldend bezig willen, moeten ook aan beeldende eisen voldoen. Eventueel roept u de hulp in van uw collega beeldend.

Les 5 en 6 Presentatie en portfoliogesprek

Opdracht 11. Presentatie

Het is stimulerend om de leerlingen kennis te laten nemen van elkaars werk. Kom met de leerlingen tot een lijst met aandachtspunten waar op te letten bij het becommentarieren van elkaars werk.

Opdracht 13. Portfoliogesprek

Aandachtspunten:

Bij een portfoliogesprek is het belangrijk dat de leerling aan zet blijft. De leerling reflecteert op wat hij heeft gedaan en denkt na over wat succesvol was en wat niet en wat daarvoor de redenen zijn. De leerkracht probeert zo veel mogelijk de leerling zelf vaststellingen te laten doen en conclusies te geven. Daarvoor zijn een aantal dingen belangrijk:

- Stel open vragen (zie onder)
- Creëer een sfeer waarin een leerling de ruimte voelt om dingen te zeggen
- Creëer ruimte en tijd
- Probeer beoordelen en het portfoliogesprek uit elkaar te houden"
- Houd een goede balans tussen "sturen" en "volgen".

Voorbeelden van vragen

- Kun je vertellen wat je gedaan hebt?
- Wat is goed gelukt volgens jou, wat niet?
- Waar ben je trots op?
- Wat wilde je bereiken?
- Wanneer was je wel tevreden geweest?
- Is dat erg?
- Wat zou je kunnen doen om.....?
- Kun je iets zeggen over ...
- Kun je het nog versterken?
- Hoe kun je dat bereiken?
- Mag ik een tip geven?
- Welke tips geef je jezelf?
- Wat heb je daarvoor nodig?
- Zou je het aandurven?
- Mag ik een goed punt toevoegen?
- Wat heb je voor het vervolg nodig?
- Ik wil graag iets zeggen over.....

Het portfoliogesprek is een evaluatief gesprek en geen discussie of debat. Er wordt gereflecteerd op de leerdoelen en de ontwikkeling van de leerlingen bij deze lessenserie. U kunt steeds een groep laten praten en een andere groep laten observeren. Het kan handig zijn als de gespreksleider uit een andere groep komt. Hij moet iedereen aan bod laten komen, afdwalingen corrigeren en af en toe samenvatten/conclusies trekken. Het gesprek hoeft niet langer dan een kwartier per groep te duren als u gaande het proces goed contact hebt gehouden met de leerlingen, u weet dan wel hoe er gewerkt is.

Neem eventueel zowel de presentaties als de portfoliogesprekken op video op, zodat u rustig nog eens kunt kijken hoeveel punten iedereen verdient.

Bijlage: Werkbladen portfolio

Werkbladen.

Werkblad 1.:

Naam:

Klas:

Woorden/begrippen	Bekend	Benieuwd
Lucebert		
De vijftigers		
Poëzie lezen en begrijpen		
Naar schilderijen kijken		
Dialogen		
Beeldende verwerking		
Poëzie schrijven		

Werkblad 2:

Naam:

Klas:

Portfolio

Lucebert

De Vijftigers

**Poëzie lezen en
begrijpen**

**Naar schilderijen
kijken**

Dialogen

**Beeldende
verwerking**

Poëzie schrijven

Werkblad 2-vervolg:

Portfolio - vervolg

Lucebert

De Vijftigers

Poëzie lezen en
begrijpen

Naar schilderijen
kijken

Dialogen

Beeldende
verwerking

Poëzie schrijven

Werkblad 3:.

Naam:

Klas:

Portfolio

Lucebert

De Vijftigers

**Poëzie lezen en
begrijpen**

**Naar schilderijen
kijken**

Dialogen

**Beeldende
verwerking**

Poëzie schrijven

Werkblad 3-vervolg:

Portfolio - vervolg

Lucebert

De Vijftigers

Poëzie lezen en
begrijpen

Naar schilderijen
kijken

Dialogen

Beeldende
verwerking

Poëzie schrijven